

Dr hab. Renata Michalak

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Poznań, listopad 2017

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Sieczych-Kukawskiej**

**pt.: *Integracja języka angielskiego z edukacją artystyczną  
na poziomie edukacji wczesnoszkolnej***

**napisanej pod kierunkiem**

**prof. UŁ dr hab. Mirosławy Zalewskiej-Pawlak**

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska stanowi kontekst poszukiwania uwarunkowań nauki języka obcego dzieci na etapie późnego dzieciństwa. Jej tematyka dobrze wpisuje się w szeroki interdyscyplinarny dyskurs teoretyczny dotyczący głównie czasu, sposobów i determinant nabywania języka obcego przez dzieci. Współcześnie, w dobie licznych opracowań naukowych, poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „czy” uczenie się języków obcych ma sens i jest konieczne, staje się bezsensowną stratą czasu i energii. Rozprawa mieści się w próbach konstruowania projektów teoretyczno-badawczych w odpowiedzi na kwestie związane z tym, w jaki sposób organizować warunki do efektywnego przyswajania języka angielskiego przez dzieci w ramach obowiązkowej edukacji wczesnoszkolnej.

Już sam sposób sformułowania tytułu dysertacji przez jej Autorkę zdradza po części Jej poglądy na wyżej określoną kwestię. Sprzyjające warunki do skutecznej nauki języka angielskiego dzieci, w opinii Autorki, tworzy zintegrowany proces kształcenia, w którym dąży się do niwelowania granic między poszczególnymi dziedzinami wiedzy. Pogląd ten, rozwinięcie którego zaprezentowała mgr A. Sieczych-Kukawska w kontekście pogłębionej analizy literatury przedmiotu, wpisuje się w najnowsze koncepcje z zakresu psycholingwistyki, neurolingwistyki, psychopedagogiki rozwoju dziecka czy kognitywistyki.

Koncepcja edukacji zintegrowanej jest głęboko osadzona w teorii uczenia się i rozwoju w okresie późnego dzieciństwa, a szczególnie w konstruktywizmie (J. Bruner, J. Piaget, L. Wygotski, E. Erikson, H.R. Schaffer, A. Brzezińska, M. Tyszkowa, D. Klus-Stańska, R. Michalak i inni). Jest to spójna, całościowa koncepcja odwołująca się do najnowszych odkryć

w dziedzinie neurobiologii, która dobrze definiuje mechanizmy rozwoju dziecka doprowadzające do zmian w jego psychofizycznym funkcjonowaniu, a także opisuje niezbędne warunki, w jakich te mechanizmy mogą być uruchamiane w toku nauki szkolnej. Zgodnie z założeniami, kształcenie zintegrowane to taka organizacja procesów edukacyjnych, która polega na tworzeniu dziecku warunków do uczenia się poprzez podejmowanie samodzielnej, wewnątrz i zewnętrznie scalonej aktywności, w toku realizacji zadań edukacyjnych, wykraczających poza tradycyjnie zdefiniowane dziedziny wiedzy. Ich realizacja wymaga łączenia różnorodnych form aktywności dziecka, podejmowanych we współpracy z nauczycielem i rówieśnikami, a także integracji różnych podmiotów znajdujących się we wspólnej przestrzeni edukacyjnej szeroko rozumianego środowiska życia dziecka: domowego, rówieśniczego, społecznego, materialno-przyrodniczego a także medialnego.

Doktorantka jest w pełni tego świadoma, co wyraża w słowach: „Integracja jest łączeniem elementów w całość, ale nie jest ona sumą tych elementów, lecz nową jakością. (...) Można zatem mówić o płaszczyznach integracji na różnorodnych poziomach: treści, aktywności uczniów, celów, metod czy też pewnych kontekstów integracji w aspekcie: wychowawczym, dydaktycznym, środowiskowym, metodycznym, instytucjonalnym” (s. 87).

Odnosząc się do kolejnych części dysertacji sformułuję wnioski i uwagi, które stanowią naturalny element dyskursu naukowego oraz obowiązek recenzenta, który dostrzegając potencjał naukowy doktoranta powinien formułować wskazówki dla jego dalszego profesjonalnego rozwoju.

Rozprawa mgr Aleksandry Sieczych-Kukawskiej składa się z pięciu rozdziałów oraz wstępu, zakończenia, bibliografii i aneksów, zgodnie ze strukturą charakterystyczną dla prac teoretyczno-badawczych w naukach społecznych. Pierwsze trzy rozdziały pracy stanowią teoretyczną podbudowę realizowanych weryfikacji empirycznych, następny zawiera ich metodologiczne podstawy oraz kolejny i zarazem ostatni, to rozdział wynikowy. Każda z tych części spełnia przypisaną jej funkcję, a treść odpowiada na zasadniczą kwestię określoną w jej tytule.

Koncepcja edukacji zintegrowanej, jako kontekst nauczania języka angielskiego stanowi centralną kategorię dociekań teoretycznych i empirycznych Autorki rozprawy. W związku z tym w części teoretycznej Doktorantka na tle charakterystyki cech rozwojowych dziecka na etapie późnego dzieciństwa, prezentuje rozważania wokół takich kwestii jak: teorie

przyswajania języka przez dzieci, zasady nabywania języka obcego, konwencjonalne i niekonwencjonalne metody nauczania języków obcych. Ponadto, dzieli się refleksjami na temat edukacji estetycznej i rozwoju muzycznego dzieci. Prezentuje koncepcje wychowania muzycznego i plastycznego by przejść do omówienia wybranych aspektów integracji nauczania języka angielskiego i przedmiotów artystycznych w koncepcji nauczania zintegrowanego na pierwszym etapie edukacji szkolnej. Odwołuje się przy tym do bogatej literatury przedmiotu, przywołując liczne argumenty wzmacniające idee zintegrowanej edukacji językowej dzieci.

Rozdziały teoretyczne w mojej ocenie, stanowią wystarczającą podstawę do konceptualizacji zrealizowanych badań.

Rozdział czwarty otwiera część empiryczną rozprawy, w którym Doktorantka prezentuje założenia metodologiczne badań własnych.

W efektywnym nauczaniu języka angielskiego dzieci, co podkreśla także Autorka ocenianej pracy, chodzi o zanurzenie aktywności językowej w pozostałe jej formy, traktując ją jako jedno z ważnych źródeł doświadczeń rozwojowych. Dlatego pewien niedosyt pozostawia przyjęta przez Doktorantkę koncepcja badawcza, w której brakuje, w mojej ocenie, poznawczo ważnego celu zbadania sposobów praktycznej i całościowej koncepcji realizacji zintegrowanej nauki języka angielskiego dzieci na etapie wczesnoszkolnym. Doktorantka poprzestała na zbadaniu tylko wybranych aspektów integracji edukacji językowej z poszczególnymi obszarami wiedzy i to jedynie w formie deklaracji nauczycieli.

Jak czytamy na stronie 107: celem poznawczym pracy jest identyfikacja i opis sposobu integrowania edukacji językowej z edukacją artystyczną w klasach I-III. Praktycznym zaś celem jest: diagnoza przeszkód i wskazanie sposobów ich przewycięzania w integracji zajęć języka angielskiego oraz zajęć artystycznych w edukacji wczesnoszkolnej. W mojej ocenie cele nie zostały przez Doktorantkę w pełni osiągnięte z uwagi na ograniczenia przyjętej procedury weryfikacji empirycznej założeń, a szczególnie opracowanie niedoskonałego narzędzia badawczego, jakim jest zamieszczony w aneksach pracy, kwestionariusz ankiety. Niestety nie znalazły się w nim pytania dotyczące: sposobów pokonywania trudności związanych z integracją edukacji językowej czy konkretnych rozwiązań metodycznych w zakresie zintegrowanej edukacji językowej. Zaprezentowane narzędzie pozwala zbadać raczej stosunek nauczycieli do kształcenia zintegrowanego i ich rozumienie pojęcia integracja.

Zgłaszam także pewne zastrzeżenia do sposobu sformułowania problemów badawczych. Proponuję na przykład zamiast: 1. W jaki sposób interpretowany jest proces integracji? Pytać: Jakie znaczenia nadają nauczyciele.....

Zamiast: 2. Dlaczego nauczyciele integrują zajęcia językowe z obszarami edukacji wczesnoszkolnej? Pytać: Jakie przyczyny podają nauczyciele... lub Na jakie przyczyny wskazują....

Zamiast: 3. Co jest motywacją dla nauczycieli do podejmowania procesu integracji? Pytać: Jakie źródła motywacji podają nauczyciele....

Zamiast: 4. Jakie trudności wskazują nauczyciele doświadczający integracji? Pytać: Jakich trudności doświadczają nauczyciele w procesie integrowania.... itd.

Ponadto niektóre problemy nachodzą na siebie, a inne są nieczytelne głównie z uwagi na brak dookreślenia zakresu badanego zjawiska lub osoby badanej.

W prezentacji założeń badawczych zabrakło także ukazania i zdefiniowania zmiennych oraz ich wskaźników. To zapewne pozwoliłoby Doktorantce nie tylko lepiej ustrukturyzować zebrany materiał badawczy i czytelniej go przedstawić, ale także odpowiednio opracować procedurę i narzędzia badawcze.

Do pozostałych założeń badawczych nie wnoszę uwag krytycznych. Pragnę natomiast podkreślić, że Autorka rozprawy przyjęła ambitny zamiar koherencji podejścia ilościowego i jakościowego w realizacji zamierzeń badawczych, co niewątpliwie podnosi wartość pracy.

W części empirycznej Doktorantka zamieściła jeden obszerny rozdział wynikowy, liczący 65 stron, który stanowi prezentację i interpretację danych uzyskanych w toku badań. Zgromadzony materiał został przedstawiony w sposób deskryptywny i graficzny. Jego analiza zaś została podzielona na dwie główne części, zgodnie z rodzajem źródła, z jakiego pozyskano dane. W pierwszej części Autorka rozprawy przedstawia i omawia wyniki pochodzące z analizy dokumentów formalnych, takich jak: Podstawa Programowa z dn. 23.12.2008r oraz z dn. 14.02.2017r., a także 4 wiodące na rynku edukacyjnym programy do nauczania języka angielskiego na etapie edukacji wczesnoszkolnej. W drugiej natomiast przedmiotem dyskusji uczyniła wyniki uzyskane z badania ilościowego 167 nauczycieli języka angielskiego oraz jakościowego 7 spośród nich.

W kontekście analizy dokumentów formalnych Doktorantka stwierdza, że idea integracji w kształceniu uczniów w młodszym wieku szkolnym jest mocno wspierana przez władze oświatowe. W dokumentach, co zauważa, podkreśla się powołując na liczne koncepcje teoretyczne, że jest koniecznym warunkiem efektywnej edukacji dzieci z uwagi na

właściwości ich psychofizycznego rozwoju. Autorka rozprawy dostrzega jednak duże rozbieżności między postulatami a proponowanymi rozwiązaniami metodycznymi. Trafnie formułuje zastrzeżenia dotyczące zasad i strategii aplikacyjnych. Jak zauważa: „Opis realizacji integracji zewnętrznej nosi znamiona prezentacji banalnej, niekompletnej, ateoretycznej. Proponowana wizja łączenia edukacji wczesnoszkolnej z językiem angielskim jest w zasadzie nauką języka uzupełnioną o elementy niektórych (nie wszystkich) obszarów edukacyjnych. (...) Trudno nawet mówić o korelowaniu tych edukacji, gdyż nie dba się o jakość i rozwijanie kompetencji z zakresu innych obszarów niż językowy, traktuje się je podrzędnie i użytkowo” (s. 128).

Analiza wyników badania nauczycieli podporządkowana została następującym kwestiom: interpretacji pojęcia integracja; obszarów integracji edukacji językowej; źródeł motywacji nauczycieli do organizowania zintegrowanej edukacji językowej; możliwości i korzyści integrowania edukacji językowej z edukacją artystyczną; znaczenia kompetencji nauczycieli do wdrażania zasad integracji w edukacji dzieci.

Doktorantka dokładnie opisała i poprawnie zinterpretowała dość bogaty materiał badawczy, ukazując świadomość nauczycieli języków obcych w zakresie znaczenia i organizacji zintegrowanej edukacji językowej na etapie nauczania początkowego.

Rozdział wieńczy podsumowanie wyników badań, w których Doktorantka uwypukla najważniejsze dla realizacji zamierzeń badawczych. Jak zauważa, większość badanych nauczycieli w codziennej pracy edukacyjnej idee integracji sprowadza do łączenia tematów różnych przedmiotów szkolnych. Z deklaracji badanych wynika, że w proces zintegrowanego kształcenia językowego włączają najczęściej muzykę i plastykę, a najrzadziej matematykę oraz zajęcia komputerowe i techniczne. Ponadto, wskazują na wiele korzyści płynących z procesu zintegrowanej edukacji w zakresie języka obcego. Zjawisko to napawa optymizmem i może świadczyć o wysokiej świadomości środowisk edukacyjnych w zakresie potrzeb i znaczenia zintegrowanego kształcenia dzieci.

Założenia dotyczące integralności procesów rozwojowych nie są kwestionowane ani w nauce, ani, co potwierdzają zaprezentowane w pracy dane empiryczne, w środowiskach edukacyjnych. Tymczasem obecna szkoła wspomagana przez decyzje władz oświatowych odchodzi od ich realizacji. Wprowadza się ponownie możliwość nauczania przedmiotowego, co w efekcie powoduje, że dziecko nie ma okazji do podejmowania autentycznej wewnętrznej, a nie tylko pozorowanej i dobrze ustrukturuwanej, zewnętrznej aktywności, a doświadczana przez nie rzeczywistość jest w warunkach szkolnych fragmentaryzowana i

niespójna. Dziecko na tym etapie rozwoju nie potrafi jeszcze scalić w jedną spójną całość fragmentów rzeczywistości, które poznaje na wydzielonych i rzadko kiedy skorelowanych przedmiotach. Tworzy zatem nierealny obraz świata, daleki od rzeczywistego, w którym czuje się po prostu bezradne i zagubione. Praca zgodnie z koncepcją edukacji zintegrowanej jest niewątpliwie trudnym zadaniem dla nauczyciela. Wymaga od niego szeregu kompetencji, jak np. umiejętności planowania pracy i projektowania scalonych zadań zintegrowanych, krytycznej analizy programów nauczania, diagnozowania potrzeb i możliwości rozwojowych uczniów itp. Jednak trudności te nie usprawiedliwiają pod żadnym pozorem rezygnacji z jej wdrażania, bowiem prowadzi to do pogwałcenia natury dziecka i mechanizmów jego rozwoju. W tym kontekście jedynym racjonalnym wnioskiem staje się konieczność popularyzacji koncepcji zintegrowanego kształcenia i odpowiedniego przygotowania nauczycieli do jej rzetelnej realizacji.

Wniosek ten jest także w wielu częściach pracy artykułowany przez Doktorantkę.

W związku z tym należy podkreślić, że zgromadzony przez Autorkę rozprawy materiał badawczy otwiera kolejne pola pedagogicznej refleksji i może stanowić inspirację do dalszych weryfikacji empirycznych.

**W konkluzji** pragnę podkreślić, że praca, mimo pewnych niedoskonałości, zasługuje na pozytywną ocenę. Zaprezentowano w niej projekt badawczy osadzony w dobrej literaturze przedmiotu i o dużej wartości praktycznej.

Wobec powyższego stwierdzam, że przedłożona mi do oceny dysertacja doktorska spełnia ustawowe kryteria i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Aleksandry Sieczych-Kukawskiej do kolejnych etapów postępowania w przewodzie doktorskim i publicznej obrony.

Renata Michalak

21.11.2017